

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертацію

Лісойван Олени Валеріївни

**«Реконструкція особистісних символів як умова подолання жінками
стану дезадаптації»,**

**представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук із спеціальності 19.00.01 – загальна психологія; історія психології**

Дисертаційне дослідження Лісойван О.В. «Реконструкція особистісних символів як умова подолання жінками стану дезадаптації» є досить актуальним. Воно спрямоване на вивчення способів та прийомів подолання дезадаптації особистості не тільки як на засоби боротьби з перешкодами у пристосуванні особистості до нових соціальних умов, а й на реалізацію її потреб, інтересів і прагнень. Проблему дослідження можна сформулювати як визначення смислоутворювальних засобів подолання труднощів і неприємних переживань в проблемній ситуації. Певний хід внутрішньопсихічних процесів і поведінки людини, що призводить до розв'язання питань, які з'являються у різних сферах.

Вивчення реконструкції особистісних символів як умови подолання дезадаптації особистості, надає можливість оптимального вирішення в типових проблемних ситуаціях без патологічних змін структури особистості й одночасно без порушення норм тієї соціальної групи, в якій протікає активність особистості і є актуальною, оскільки громадяни України перебувають в умовах економічної, політичної кризи та гібридної війни.

Особливо актуальним є те, що автор зосередила увагу на розгляді символу в рамках коригувального процесу, в якому особистість отримує можливість досліджувати себе, розуміти себе, свій досвід, виокремлювати свої потреби, знаходити шляхи вирішення власних проблем. Символи можуть слугувати розвитку особистості, яка відкриває найбільш приховані аспекти «Я» та нові перспективи для досвіду та розуміння себе.

Теоретичною основою дослідження становлять ідеї та концептуальні

положення системного підходу, зокрема, його використання в дослідженні особистості.

У дисертаційній роботі чітко, логічно та послідовно сформульовано об'єкт, предмет, мета, гіпотеза та завдання роботи.

Дисертант, відповідно до мети і гіпотези дослідження, зробила широкий та змістовний аналіз робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячених проблемі реконструкції особистісних символів як умови подолання особистістю стану дезадаптації.

Аналіз теоретичних положень, відносно теми дослідження знайшов своє послідовне вирішення в емпіричній частині дисертації, яка заслуговує високої оцінки.

Тема дисертаційної роботи Лісойван О.В. є складовою наукових тем лабораторії психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Соціальні діалоги у вимірах когнітивного спілкування» (2014-2018 рр., державний реєстраційний номер: 0113U002136) та «Науково-методичні підходи до конструювання комунікативних технологій врегулювання соціальних конфліктів» (2017-2019 рр., державний реєстраційний номер: 0117U000194).

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади вивчення реконструкції особистісних символів як умови подолання жінками стану дезадаптації» за результатами теоретичного аналізу наукових джерел проаналізовано підходи до вивчення стану дезадаптації, його подолання та реконструкції особистісних символів. Побудована теоретична модель застосування реконструкції особистісних символів як умови подолання жінками стану дезадаптації. Описана багатовимірність застосування реконструкції особистісних символів за допомогою систематизації її видів, а саме: візуальної, колористичної, образної та вербальної реконструкцій, комплексне використання яких сприятиме подоланню стану дезадаптації у жінок.

Вагомим внеском є розроблена автором модель застосування

реконструкції особистісних символів як умови подолання жінками стану дезадаптації в якій представлена поетапна послідовність дій у застосуванні реконструкції особистісних символів з метою подолання стану дезадаптації.

У другому розділі «Організація емпіричного дослідження особливостей подолання жінками стану дезадаптації за допомогою реконструкції особистісних символів» представлена програма емпіричного дослідження подолання стану дезадаптації у жінок за допомогою реконструкції особистісних символів, обґрунтовано комплекс психодіагностичного інструментарію дослідження, охарактеризовано вибірку досліджуваних.

У третьому розділі «Результати емпіричного дослідження особливостей застосування реконструкції особистісних символів як умови подолання жінками стану дезадаптації» подається аналіз результатів емпіричного дослідження реконструкції особистісних символів як умови подолання жінками стану дезадаптації, визначено шляхи подолання жінками стану дезадаптації за допомогою встановлення мережі кодів під час інтерпретації особистісних символів. Представлено рекомендації на основі розробленої та апробованої коригувальної програми для подолання стану дезадаптації у жінок, визначено етапи здійснення коригувальної роботи, їх мету і зміст.

Достовірність результатів дослідження забезпечувалася теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, адекватністю використаних методів та методик, меті та завданням дослідження, поєднанням кількісного і якісного аналізу емпіричних даних, використанням методів математичної статистики.

На основі аналізу дисертації, автореферату та публікацій можна зробити висновок, що виконана робота є самостійним завершеним дослідженням, яке характеризується новизною, має теоретичну та практичну значущість.

До найбільш істотних наукових результатів, які містяться в дисертації можна віднести:

- систематизацію всіх існуючих видів реконструкції особистісних символів та визначенні багатомірності її застосування;
- визначенні варіативності мовних кодів, що охоплює когнітивну,

поведінкову та емоційну сфери жінок в стані дезадаптації;

- розкритті відмінностей особистісних символів у жінок, що перебувають у стані дезадаптації та адаптованих жінок;

- розробці та опробації коригувальної програми із застосуванням тематичних малюнків спрямованих на реконструкцію особистісних символів та розподілених для роботи за когнітивною, емоційною та поведінковою сферами особистості з метою подолання стану дезадаптації у жінок.

Основні наукові здобутки дослідження Лісойван О.В. полягають у:

- визначенні дезадаптації як психогенної патології, як одного із максимально близьких до хвороби, станів здоров'я людини в континуумі від норми до патології;

- визначенні показників дезадаптації (на основі порівняльного аналізу між жінками у стані дезадаптації та адаптованими), куди входять: екстернальний локус контролю, ускладнення у комунікативній сфері, нонкомформізм, домінантність, відсутність адекватної самооцінки, пригнічений емоційний стан. Наголошено, що на стан дезадаптації особистості вказує наявність трьох або більше вищезазначених показників;

- доведенні за статистично достовірними відмінностями, що адаптовані жінки більшою мірою демонструють розвинену уяву, що виявляється у зорієнтованості на власний внутрішній світ;

- визначенні основних причин, що спонукали жінок у стані дезадаптації звернутися до психолога;

- доведенні, що застосування процедури реконструкції особистісних символів сприяє подоланню стану дезадаптації у жінок. За Т-критерієм Вілкоксона до та після процедури застосування реконструкції особистісних символів зафіксовані зміни, що не є випадковими і мають високий рівень значущості.

Дисертаційна робота має значення для науки і практики, адже її основні положення і висновки можуть використовуватися у діяльності працівників психологічних служб, викладачів вищих навчальних закладів та університетів

при викладанні різних психологічних курсів. Розроблений методичний інструментарій може слугувати основою для діагностичної та коригувальної роботи з жінками у стані дезадаптації.

Зазначимо, що зміст автореферату і основних положень дисертації повністю ідентичні. Основні результати наукової роботи дисертанта відображено у 16 наукових публікаціях, із яких 6 статей – у виданнях, що включені до переліку фахових у галузі психології, 1 – у іноземних виданнях, 9 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Оцінюючи дисертаційну роботу Лісойван О.В. в цілому, позитивно, доцільно висловити певні зауваження та побажання:

1. Дисертант у другому розділі описує етапи дослідження. Це, на мою думку, є організацією дослідження, а не етапами як це може бути у формуючому експерименті або лонгітюдному дослідженні.

2. У роботі застосовувались статистичні методи обробки даних, зокрема кореляційний аналіз з метою виявлення зв'язків між показниками за опитувальником соціально-психологічної адаптації К. Роджерса й Р. Даймонд та показниками за методикою багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла. Враховуючи, що завданням дослідження є визначення особливостей стану дезадаптації, а не соціально-психологічної адаптації, на мою думку, це обтяжує роботу. Стан дезадаптації, його особливості та характеристики чітко описані в психологічній літературі. Зокрема, уникання проблем, соціальна ізоляція, стримування емоцій. Йдеться про схильність обирати пасивні стратегії подолання конфліктів: «плутанини» (когнітивна стратегія виживання), «придушення емоцій» (емоційна стратегія виживання) і «відступу» (поведінкова стратегія подолання). Було би доречним використати діагностику копінг-механізмів особистості.

3. На мою думку, текст дисертації перенасичено таблицями, тому доречним було б винести їх у Додатки.

4. Автор не залучає до вибірки дослідження чоловіків, де можна було б звернути увагу на статеві відмінності у реконструкції особистісних символів як

умови подолання стану дезадаптації, що збагатило би дисертаційну роботу. Деякі автори могли би розглядати як причину упередженого ставлення до чоловіків, оскільки у тлумаченнях досліджуваних йдеться про негативне відношення або антипатію до чоловіків.

Зроблені зауваження не зменшують вагомість дисертаційного дослідження, його інформативність та наукову значущість. Зокрема, зауваження можна розглядати як побажання подальшого розвитку досліджень з обраної автором перспективної проблеми.

У цілому дисертаційна робота **«Реконструкція особистісних символів як умова подолання жінками стану дезадаптації»**, відповідає вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор **Лісойван Олена Валеріївна** заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук із спеціальності 19.00.01 – загальна психологія; історія психології.

Кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної психології
факультету психології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

О.Б. Емішянц